

Międzynarodowa Konferencja Naukowa poświęcona 290. rocznicy urodzin ks. Marcina Poczobuta-Odlanickiego *“Najjaśniejsza gwiazda na wileńskim firmamencie — ksiądz rektor Marcin Poczobut-Odlanicki”* (Wilno, dn. 5–6 grudnia 2018 r.)

Regina Jakubėnas

Uniwersytet Wileński
e-mail: regina.zorro@gmail.com

W dn. 5–6 grudnia na Uniwersytecie Wileńskim (dalej UW) odbyła się Międzynarodowa Konferencja Naukowa poświęcona 290. rocznicy urodzin rektora Szkoły Głównej Litewskiej, wielce zasłużonego uczonego i działacza społecznego ks. Marcina Poczobuta-Odlanickiego. Organizatorem konferencji było Centrum Polonistyczne Uniwersytetu Wileńskiego przy współudziale Biblioteki UW.

W obradach wzięło udział 17 prelegentów: 2 naukowców z Białorusi, 11 — z Polski oraz 4 — z Litwy. Przedstawili oni wyniki własnych badań nad spuścizną wybitnego uczonego. Tematyka referatów dotyczyła takich dziedzin działalności M. Poczobuta-Odlanickiego jak: organizacja szkolnictwa w czasach Komisji Edukacji Narodowej (KEN), edytorstwo (wydawanie kalendarzy, druków okolicznościowych i in.), korespondencja z różnymi osobami (m. in. z poetami F. Karpińskim i A. Naruszewiczem) oraz twórczość poetycka. Przedstawiono również rolę Szkoły Głównej Litewskiej w życiu politycznym, społecznym i kulturowym Rzeczypospolitej Obojga Narodów za kadencji rektora M. Poczobuta-Odlanickiego.

Obrady zainaugurowała dyrektor Biblioteki UW Irena Krivienė. Między innymi podkreśliła ona zasługi ks. M. Poczobuta w zakresie astronomii oraz opowiedziała, że w Sali Białej Biblioteki, w której rozpoczęły się obrady, ksiądz rektor prowadził niegdyś swoje obserwacje: do dzisiaj zachował się w niej sprzęt astronomiczny sprowadzony przez uczonego z zagranicy. I. Krivienė zaznaczyła również, że obecnie Biblioteka UW prowadzi prace nad digitalizacją korespondencji ks. M. Poczobuta-Odlanickiego (z przebiegiem prac zapoznała pracownik biblioteki Veronika Girininkaitė w drugiej części obrad). Z kolei dyrektor Instytutu Polskiego w Wilnie Marcin Łapczyński podkreślił, że ks. M. Poczobut-Odlanicki należy do tych postaci historycznych, których wkład w rozwój kultury zarówno litewskiej, jak i polskiej łączy obydwie narody.

W trakcie sesji plenarnej, której moderatorami byli prof. dr Ramunė Šmigelskytė-Stukienė (Instytut Historii Litwy) oraz prof. dr hab. Tomasz Chachulski (Instytut Badań Literackich Polskiej Akademii Nauk, UKSW), wygłoszono cztery referaty. Prof. dr

hab. Janina Kamińska (Uniwersytet Warszawski) przedstawiła życiorys ks. M. Poczobuta-Odlanickiego oraz skupiła się na sprawach jego działalności w czasach KEN — na rzecz Szkoły Głównej Wielkiego Księstwa Litewskiego oraz całego szkolnictwa na Litwie (*Marcin Poczubut-Odlanicki (1728–1810) — uczyony i organizator szkolnictwa na Litwie*).

Prof. dr hab. Kazimierz Puchowski (Uniwersytet Gdański) we wspólnym z dr Małgorzatą Puchowską (Akademia Pomorska w Słupsku) referacie podkreślił zasługi M. Poczubuta w tworzeniu koncepcji konwiktów dla ubogiej szlachty (*Rektor Marcin Poczubut wobec koncepcji konwiktów dla ubogiej szlachty w dobie Komisji Edukacji Narodowej*): funkcjonujące w strukturach Szkoły Głównej WKL konwikty stanowiły swoisty fenomen demokratyzujący system oświaty Rzeczypospolitej Obojga Narodów.

Dr Viktor Belazarovich (Grodzieński Uniwersytet Państwowy im. Janki Kupały, *Rola Uniwersytetu Wileńskiego w kształtowaniu się historii Białorusi*) mówił o szczególnym znaczeniu Wileńskiego Uniwersytetu Cesarskiego dla białoruskiej kultury i nauki w I połowie XIX w., kiedy profesorowie Ignacy Daniłowicz, Ignacy Anacewicz, Michał Bobrowski i in. zainicjowali badania nad źródłami do dziejów Białorusi. Studenci i absolwenci uniwersytetu, wśród których znaczny procent stanowili synowie ziem białoruskich, aktywnie studiowali historię i kulturę własnego narodu, co stanowiło później podstawy do rozwoju białorutenistyki.

Dr Uladzimir Liaushuk (Grodzieński Uniwersytet Państwowy im. Janki Kupały) w wystąpieniu pt. *Grodzieńskie kolegium jezuickie w latach 1740–1745: ludzie i dzieje* przybliżył lata spędzone przez Marcina Poczubuta w kolegium jezuickim w Grodnie, zwróciwszy między innymi uwagę na nauczanie astronomii w omawianym okresie.

II część konferencji moderowały prof. dr hab. Janina Kamińska (Uniwersytet Warszawski) i dr Lina Balaišytė (Instytut Badań Kultury Litwy). Prof. dr hab. Tomasz Chachulski w referacie pt. *Franciszek Karpiński i Marcin Poczubut — o korespondencji rektora z ziemianinem-poetą* przedstawił historię znajomości M. Poczubuta z jednym z najwybitniejszych poetów epoki Oświecenia F. Karpińskim. Zdaniem T. Chachulskiego dla rektora Szkoły Głównej Litewskiej (a potem Wileńskiej) była to najprawdopodobniej jedna z wielu podobnych znajomości, natomiast niezamożny poeta ziemianin, próbując się odnaleźć w litewskim otoczeniu, szukał nowych przyjaciół oraz nowego środowiska (także literackiego).

Dr Andrzej Paweł Bieś SI (Akademia Ignatianum w Krakowie, *Korespondencja ks. Marcina Poczubuta-Odlanickiego w zbiorach archiwalnych Towarzystwa Jezusowego. Materiały do biografii*) przedstawił w swoim wystąpieniu zawartość dokumentów przechowywanych w archiwach jezuickich w Krakowie i w Rzymie. Pierwszy zbiór stanowią regesta 13 listów z lat 1785–1807 pisanych do M. Poczubuta przez przełożonych generalnych zakonu na Białorusi. Drugi zbiór to odpisy 24 listów M. Poczubuta i króla Stanisława Augusta Poniatowskiego z lat 1766–1792 oraz dwa dokumenty oryginalne z 1773 r. i 1795 r.

Dr Veronika Girininkaitė (Biblioteka UW, *Korespondencja Marcina Poczubuta-Odlanickiego w zbiorach Działu Rękopisów Biblioteki Uniwersytetu Wileńskiego*) zapoznała z korespondencją M. Poczubuta-Odlanickiego przechowywaną w Dziale

Rękopisów Biblioteki UW, jak też z takim digitalizacji tych zbiorów. Po ocyfrowaniu listy będą dostępne na odpowiedniej stronie biblioteki.

Dr Wojciech Kaliszewski (Instytut Badań Literackich PAN) mówił o korespondencji M. Poczobuta z poetą jezuitą Adamem Naruszewiczem, który był pośrednikiem pomiędzy księdzem rektorem a królem Stanisławem Augustem w sprawach finansowych i organizacyjnych (*Marcin Poczobut-Odlanicki w korespondencji z Adamem Naruszewiczem*).

Sesję popołudniową moderowali: prof. dr hab. Kazimierz Puchowski i dr Asta Vaškelienė (Instytut Literatury Litewskiej i Folkloru). Prof. dr hab. Aldona Prašmantaitė (Instytut Historii Litwy) w referacie pt. *Beneficja kościelne Uniwersytetu Wileńskiego: Marcin Poczobut-Odlanicki — pleban onikszyński* mówiła o parafii onikszyńskiej w czasach, gdy jej proboszczem był ks. M. Poczobut-Odlanicki. Tę funkcję pełnił po 1803 r., gdy pod zarząd Uniwersytetu Wileńskiego przeszła sufragania trocka i diecezja parafii diecezji wileńskiej.

Prof. dr hab. Jolanta Kowal (Uniwersytet Rzeszowski) w swoim wystąpieniu *“Auctor beatae pacis...”*. *Wizerunek cara Aleksandra I w wierszach pochwalnych M. Poczobuta-Odlanickiego* podkreśliła, że wśród wielu zawodowych umiejętności M. Poczobuta-Odlanickiego (astronom, matematyk, teolog, działacz oświatowy, wydawca, rektor) prezentuje się go również jako poetę. Mimo że wiersze M. Poczobuta nie wyróżniają się wysokim poziomem artystycznym, posiadają one dzisiaj wyjątkową wartość dokumentu tamtej epoki i oddają nastroje społeczne na Litwie u progu XIX wieku.

Mgr Paulina Podolska (Uniwersytet Rzeszowski, *Poetycki hold imieninowy Ksawerego Zubowskiego dla Marcina Poczobuta*) zaznaczyła, że rozrost i ożywienie wileńskiego środowiska intelektualnego, którego niezaprzeczalne centrum stanowiła reformowana Akademia, nie pozostały bez wpływu na kształt poezji okolicznościowej WKL w II połowie XVIII wieku. M. Poczobut stał się adresatem wierszowanych tekstów pochwalnych, m.in. utworu imieninowego Ksawerego Zubowskiego *Do Jaśnie Wielmożnego Marcina Poczobuta...* (1786).

Przedmiotem wystąpienia mgr Magdaleny Partyki (Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie) był *Żywot uczony i publiczny Marcina Poczobuta-Odlanickiego* pióra Jana Śniadeckiego, który, jak twierdzi autorka, zawiera zarówno treści o charakterze informacyjnym, jak i elementy dalekie od obiektywnego przedstawienia sylwetki człowieka oddanego nauce i służbie publicznej.

Mgr Agnieszka Lis-Listwon (Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie) mówiła o warsztacie edytorskim M. Poczobuta oraz skonfrontowała jego działalność wydawniczą z pracą dwóch wybitnych wydawców XVIII wieku: J. E. Minasowicza i F. Bohomolca (*Marcin Poczobut-Odlanicki, Józef Epifani Minasowicz, Franciszek Bohomolec — wydawcy szkoły jezuickiej*).

Dr Regina Jakubėnas (Uniwersytet Wileński) porównała wydany przez M. Poczobuta w Drukarni Akademickiej w Wilnie *Kalendarz Akademicki Służący Szkołom Narodowym Prowicyi W. X. Litt na Rok Szkolny Rachowany od dnia 1 8bra 1788 r.* do innych kalendarzy wileńskich z II połowy XVIII w. Zdaniem prelegentki *Kalendarz Akademicki* ma charakter ściśle użytkowy i w odróżnieniu od innych kalendarzy nie

zawiera porad praktycznych dotyczących życia codziennego, jak również artykułów, których celem była popularyzacja wiedzy.

Mgr Daiva Milinkevičiūtė (Instytut Historii Litwy, *Człowiek towarzystw: Marcin Poczubut-Odlanicki i Respublica litteraria w II połowie XVIII w.*) mówiła o więziach M. Poczubuta z innymi wybitnymi uczonymi epoki: wileński astronom został członkiem londyńskiego *Royal Society* gromadzącego wybitnych naukowców i mecenasów. Pobyt w Londynie był dla M. Poczubuta bardzo owocny ze względu na nawiązanie nowych kontaktów naukowych, co miało wpływ na wybór jego na członka korespondenta paryskiej *Académie des sciences*.

Mgr Anna Szmuc (Uniwersytet Rzeszowski, *W kręgu przyjaciół i protektorów. Relacje Marcina Poczubuta z mecenasami w świetle dokumentów z epoki*) skupiła się na relacjach ks. M. Poczubuta z wpływowymi osobistościami życia politycznego i kulturalnego, między innymi — z M. F. Czartoryskim, Elżbietą z Ogińskich Puzynią, Joachimem Chreptowiczem oraz z królem Stanisławem Augustem.

Uczestnicy konferencji

W obradach uczestniczyli również dyrektor Biblioteki Uniwersytetu Wileńskiego Irena Krivienė, dyrektor Instytutu Polskiego w Wilnie Marcin Łapczyński oraz członkowie Komitetu Naukowego i Organizacyjnego: dr Miroslav Davlevič (Centrum Polonistyczne UW), Nijolė Klingaitė-Dasevičienė (Biblioteka UW), dr Kinga Geben (UW). Dział ds. Badań Naukowych i Zbiorów Dziedzictwa Biblioteki UW (Kierownik Nijolė Klingaitė-Dasevičienė) zorganizował wystawę poświęconą księdzu rektorowi oraz jego otoczeniu. Koncepcję wystawy opracowały oraz ekspozycję przygotowały kierownik Działu ds. Organizacji Wystaw i Zbiorów Muzealnych Snieguolė Misiūnienė oraz kierownik Działu Starodruków Virginija Galvanauskaitė. Veronika Girininkaitė oprowadziła uczestników konferencji po Bibliotece Uniwersytetu Wileńskiego, gdzie goście mieli okazję obejrzeć miejsca związane z M. Poczubutem-Odlanickim, m.in. obserwatorium astronomiczne i gabinet rektorski.

Adres oficjalnej strony konferencji: <http://www.pocobutas.flf.vu.lt/>. Planowany jest druk publikacji pokonferencyjnej.

Marzec 2019 r.